

411

PRIMUL CONGRES DE ISTORIE LITERARĂ

DIN BUDAPESTA

O EXPUNERE CRITICĂ DIN PUNCTUL DE VEDERE AL INTEGRALISMULUI

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU

277/196

BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LITERATURĂ

— 1 9 3 1 —

5365

~~Sublet~~

Biblioteca Centrala Universitara
Bucuresti
Cod 5365 Sublet
Inventar 430360

RE 101/04

B.C.U. Bucuresti

C430360

PRIMUL CONGRES DE ISTORIE LITERARĂ

DIN BUDAPESTA

(O EXPUNERE CRITICĂ DIN PUNCTUL DE VEDERE
AL INTEGRALISMULUI)

„Primul congres de istorie literară“ de la Budapesta, cum a fost intitulat, s'a ținut ca o anexă a „Congresului de istorie“, și avînd ca organ special o „Comisiune internațională de istorie literară“. Congresul de istorie n'a ținut decît o ședință — ședința de deschidere, în aula Academiei ungare. În această, ședință președintele Academiei și Ministrul Instrucțiunii, au putut, în discursurile lor solemne, să dea expresiune sentimentelor lor față de o Ungarie mutilată și, zic ei, nevinovată în războiul mondial. Lucrările „Comisiunii internaționale de istorie literară“ au început, numai a doua zi, în Aula universității din Budapesta, avînd de președinte pe d. *Baldensperger*, profesor la Sorbona, de vicepreședinți, pe d. *Walzel*, renumitul profesor dela Bonn, și pe d. *Folkierski*, profesor la Cracovia; iar ca secretar, pe d. *Paul von Tiegheim*, dela Sorbona.

Inițiativa acestui prim congres de istorie literară se datorește d-lor *Baldensperger*, care are discipuli pe la multe universități europene și, în acelaș timp, redactează revista „Revue de littérature comparée“, și d-lui *Paul van Tieghem*. Firește, compozițiunea congresului s'a resimțit de localitatea unde s'a ținut și de caracterul inițiativei. Astfel congresul a cuprins în afară de o populațiune flotantă de studenți, ziariști și diletanți, mai întâi, 29 reprezentanți ai învățămîntului superior și secundar unguresc, apoi discipuli ai d-lui *Baldensperger*, după aceea, colaboratori la „Revue de Littérature comparée“ și, în fine, cîteva personalități răslețe cu renume mondial în istoria literară, cum a fost *Benedetto Croce* de la Napoli, *Oscar Walzel* de la Bonn, *Schücking*, de la Lipsca, *Ascoli* de la Paris, *Cysarz* de la Praga, *Nadler* de la Königsberg, *Russo* de la Florența. Eu am fost învitāt, nu ca istoric literar, cît ca unul din provocatorii crizei istoriei literare, criză care a fost obiectul preocupărilor Congresului.

Criza studiilor istorice în genere și criza, mai cu seamă, a istoriei literare a fost semnalată de d. *Baldensperger*, în discursul de deschidere al Congresului. D-sa a pus în relief, mai întâi, faptul că spiritele actuale sînt prinse mai mult de actualitatea spațială și cauzală, decît de cea temporală; precum și faptul că istoricii literari s'au depărtat de viață și s'au cufundat într'o erudiție stearpă, care nu mai interesează nici chiar pe specialiști.

Asupra acestui punct s'ar putea spune mai multe. Ce folos că asupra cutărui autōr de mîna a

cincea se scriu volume de mii de pagini (cazul lui *Henry Becque* luat ca teză de doctorat la Sorbona), cînd operele lui din capul locului sînt osîndite să fie date uitării? Căci să nu uităm că, precum actualitatea nu trebuie studiată decît în vederea țesăturii viitorului, tot așa trecutul nu trebuie studiat decît întrucît vorbește prezentului. Nici actualitatea nu trebuie cercetată ca actualitate, nici trecutul, ca trecut.

Preocuparea cea mare a Congresului a fost, în adevăr, cum poate istoria literară să fină legătura cu viața?

Înprejurul acestei idei, direct sau indirect, s'au învîrtit mai toate comunicările.

Astfel, d. *Thienemann* de la Universitatea din Pecs, a insistat asupra faptului că obiectul cercetării literare trebuie să fie, mai nainte de toate, *specificul literar*. Specificul literar este prins în cuvinte și face, din ceace e trecător, ceva etern. Din local, specificul literar devine universal. Operă, autor și public înfățișează o treime sintetică. Și, în studiul raportului dintre operă, autor și public, vede d. *Thienemann* mijlocul de a da viață istoriei literare. Această concepție — după noi — e pe drumul drept, dar întrebuițează argumente dubioase. Nici autorul, nici publicul nu înaintează literatura; ea este înaintată numai de viața estetică a operei. Iar această viață, eternă, sau cum îi zice d-sa „zeitlos“, nu se găsește decît într'un fel de opere: în capodopere. Aceasta nu e nici viața

fizică a cărții, nici viața intelectuală a conținutului ei. Este viața adîncă mistică, pe care n'o putem pricepe decît cu partea adîncă a sufletului nostru. O filosofie a literaturii trebuie dar să înceapă prin asimilarea operei, prin sălășluirea ei completă în sufletul nostru. Numai, cînd opera va avea în sufletul nostru acelaș loc, pe care l-a avut în sufletul creatorului, numai atunci avem dreptul să vorbim de ea și numai atunci viața ei estetică ne interesează. E un punct de vedere, de care n'a ținut seama d. *Thienemann*.

Acest lucru, l-a atins, vorbind italenește, d. *Benedetto Croce* în comunicarea sa intitulată „*Osservazioni sullo stato presente della metodologia della storia letteraria*“. Cu spirit și vervă, acest mare filosof a constatat că mare parte din istoricii literari se ocupă cu mărunțișuri; că nu fac nici o distincțiune între ceea ce e literatură și ceea ce nu e literatură. D-sa a susținut, pe bună dreptate, că literatura nu poate fi decît poezia, și asupra poeziei trebuie îndreptate cercetările literare, lăsînd însă la o parte amănuntele biografice, pentru care cîteodată istoria literară e obligată să se coboare la vulgarități necitabile. Poezia dintr'un text trebuie înțeleasă și scoasă la lumină, nu relevînd particularitățile filologice, care nu reprezintă decît niște elemente accidentale ale operei, ci studiînd viața estetică ce e închisă întrînsa.

D. *Benedetto Croce* n'a mers mai departe și n'a stabilit: care poezie? De-ar fi stăruit, ar fi putut afirma că adevărata poezie este numai aceea a

capodoperelor. Capodopera, ființă de sine stătătoare, ale cărei particularități fizice devin particularități sufletești și ale cărei particularități sufletești devin particularități fizice ; capodopera, reprezentanta lumii mistice, ce nu se schimbă decît în fond și rămîne invariabilă în formă, ea trebuie să fie ținta studiilor literare, și anume pentru ceea ce e ea în ea. Căci ea n' a fost creată nici pentru psihologie, nici pentru sociologie, nici pentru tehnologie, nici pentru filologie. Ea a fost creată și prețuită numai pentru că realizează frumusețea. Dacă n'ar realiza frumosul, nimeni nu s'ar mai ocupa de ea.

Și d. *Fay*, profesor de la Clermond Ferrand a căutat, din alt punct de vedere și fără să facă distincțiunile de mai sus, să susțină, cu deosebire pentru învățămîntul secundar, ideia că pentru a da viață literaturii trebuie să dăm lectorului o „percepțiune“ cît mai adîncă a operelor însemnate și să reducem la minimum datele biografice și nomenclatura operelor. Nu prin date, și prin nume proprii, lipsite de înțelesul adînc al lucrului, putem apropia pe public de literatură, ci prin viața ce bate în cuvîntul și versurile scriitorului. Dar nici d. *Fay* n'a căutat să definească mai de aproape ce se înțelege prin opera „însemnată“ și cu atît mai puțin, a făcut distincțiunea dintre capodoperă, opera de talent și opera de virtuozitate.

După d. *Benedetto Croce* și d. *Fay*, am vorbit eu, prezentînd congresului patrusprezece teze, care se pot rezuma în modul următor :

1. Literatura trebuie să se ocupe nu cu autorii, ci cu opera lor

2. Literatorul trebuie să ia în seamă nu numai elementele intelectuale, cu care se prezintă opera, ci cu deosebire elementele afective și volitive, care fac originalitatea, frumusețea ei.

3. Între cele trei feluri de opere : de virtuozitate, de talent și capodopere, este o mare deosebire. Operele de virtuozitate au mai mult conținut sufletesc, și sînt în funcție de nevoile sociale ; operele de talent sînt mai mult expresie și sînt în funcțiune de nevoile psihologice ale momentului. Singure capodoperele satisfac, prin armonia între fond și formă, nevoile estetice umane și universale.

4. Lumea fizică nu se schimbă prin cunoaștere ; lumea psihică se schimbă prin cunoaștere în mod necesar. Capodopera se schimbă în fond, fiind că fondul variază dela om la om ; dar rămîne invariabilă în formă, variantele fiind nenorociri de fapt, iar nu de drept. Capodopera face parte dar deci dintr'o altă lume decît cea psihică și fizică.

5. Într'o capodoperă orice particularitate fizică sau de formă, ca să fie înțeleasă, trebuie să devină particularitate psihică sau de fond, și or'ce particularitate psihică nu poate fi înțeleasă fără să devină particularitate fizică sau de formă. Concepția lui *Hegel* și *Vischer*, care susțin că fondul e pur sufletesc, e falsă.

6. Capodopera deci nu are numai fond și formă, ci și un al treilea și cel mai important element — armonia. Fondul fără armonie e material ; fără

armonie, forma e materie. Numai armonia transformă materialul în fond și materia în formă.

7. Armonia e un element mistic și deci antirațional. Ea se prinde numai cu partea mistică a sufletului.

8. Existența, pe lângă înfățișarea fizică și cea suflătoare, are deci o a treia înfățișare cea psihică sau mistică : cea fizică fiind de natură intelectuală, cea psihică de natură afectivă și cea mistică de natură energetică.

9. Frumusețea nu e nici frumosul lui *Platon*, nici plăcerea lui *Fechner*. Nici nu se reduce la formele divine, nici la plăcerea pămîntească. Plăcerea, moderată ca și durerea ușoară sînt numai condițiuni negative ale contemplabilității. Frumusețea constă în necesitatea cu care se leagă între dînsese elementele capodoperei, care se presupun una pe alta, și formează o sinteză. Frumusețea e cauzalitatea sintetică.

10. Adevărata frumusețe se găsește numai în capodopere. Numai ele au valoarea simbolică, ce dă capodoperei înțelesul metaforic ; numai ele au valoarea estetică, ce dă altă coloratură lucrurilor decît aceea a realității ; numai ele se prezintă cu valoarea absolută a formei neschimbabile.

11. Orice element din capodoperă, pe lângă înțelesul propriu, își ia un nou înțeles de la totalitate. Deci nici unul din aceste elemente componente nu poate fi analizat fără întregul din care face parte. Analiza unei capodopere este în realitate o sinteză.

12. Capodopera este prototipul unei specii. Indi-

vizii speciei sînt reprezentați prin ideile ce fiecare dintre noi ne facem despre ea. Ea în ea este inabordabilă și inaccesibilă.

13. Fiind specii ale unei noi lumi — ale lumii psihofizice — ele pot fi studiate ca și speciile lumii fizice prin descriere, caracterizare și clasificare.

14. Acest studiu nu se poate face fără o metodă sigură. Această metodă este metoda tripartiției, care își are justificarea în faptul că toate producțiile spirituale au în constituția lor elemente intelectuale, afective și energetice, cele trei manifestări necesare ale sufletului.

După ce s'a citit memoriul—care a fost aplaudat chiar în decursul citirii — tezele au fost puse imediat în discuție. O discuție regulată ar fi cerut ca aceste teze să fie discutate una cîte una. Dar timpul fiind scurt, d. președinte — în lipsa altor contradictori — a căutat să facă două trei, observații numai asupra cîtorva puncte. Astfel a spus că tripartiția ar avea aparența prea mecanică. I s'a răspuns că natura lucrurilor nu poate fi modificată. Din momentul ce toate producțiile spirituale au înfățișarea tripartită, nu se poate să nu se țină seama de acest fapt, cu atît mai mult, cu cît aplicarea se dovedește fecundă și exactă. S'a mai făcut obiecția că determinarea capodoperelor este nesigură. I s'a răspuns că, luîndu-se lucrările metodice, se ajunge totdeauna la o concluzie ce poate fi primită de toți. În starea de astăzi a lucrurilor, istoria literară pune pe acelaș plan pe *Racine* și pe *Voltaire*; „Iliada“ și „La chanson de Roland“;

„Tristan et Iseult“ și „Tristan și Isolde“ de *Wagner*, „Vita nuova“ și Divina comedie“, ceea ce este o greșală. *Voltaire* nu e un creator de viața estetică, ci un literator de geniu. În cele mai multe din scrierile sale este un scriitor de virtuozitate, de unde și marea lui importanță socială. „La chanson de Roland“ nu e o capodoperă, pentru că nu mai vorbește sufletului nostru astăzi. Nu e capodoperă nici legenda franceză „Tristan et Yseult“. Ea a devenit capodoperă numai după ce a recugetat-o *Wagner*. „Vita nuova“ e un jurnal încâlcit, care nu ajută cu nimic la înțelegerea „Divinei comedii“. Iar „Divina comedie“, nu e, după cum crede istoria literară, o epopee, ci o poezie lirică cea mai vastă poezie lirică, în care *Dante* trage, la răspunderea judecății din urmă, întreaga umanitate. La afirmarea că *Racine* a fost descoperit și repus în valoare de istoria literară, se răspunde că istoria literară, prin pana lui *Lessing* și a altor istorici literari germani, este vinovată că a înjosit teatrul francez floarea cea mai frumoasă a literaturii, ca și pe marele *Virgiliu*, arătând prin lucrări filologice mioape, că sînt simple imitații după literatura greacă. Nu istoria literară, ci laturea ei critică, deșteptată acum în urmă la viață, a repus pe *Racine* în valoare; și tot ea pune în valoare și pe *Virgiliu*.

Aceste idei, care isbea în prejudecățile literare ale unora din congresiști a dat naștere la o fierbere, care, numai încetul cu încetul s'a potolit. Fapt e că cele patrusprezece teze au fost discutate numai „à bâtons rompus“. Congresul s'a împărțit în două, și timpul și prejudecățile naționale n'au.

permis să se ajungă la o concluzie precisă. S'a constatat numai că Memoriul a făcut o mare impresie asupra congresiştilor și le-au deschis un alt câmp de cugetare în legătură cu criza istoriei literare. În aceste teze, dacă s'ar fi discutat, s'ar fi găsit mijlocul de a apropia literatura de viață. Prin repetata citire a capodoperelor mult mai intensă decît se face acum, s'ar fi văzut că viața lor estetică vorbește or'cărui suflet omenesc și astăzi; îi vorbește adînc, adevărat și mișcător și-l face, prin bogăția ideilor lor, să se îmbogățească și să se înalțe.

După mine, într'un stil minunat, a vorbit franțuzește reprezentatul norvegian de la Oslo: d. *L. Eckhoff* despre „Metoda sintetică în istoria literară“. D-sa a căutat să arăte că ceea ce înstreinează publicul de cercetările istoriei literare, e faptul că concluziunile, la care ea ajunge, sînt dispartate și nu pot fi prinse cu o singură privire. D-sa a susținut că un istoric literar, pentru a prinde interesul publicului, trebuie să procedeze sintetic. Să-și ia anume un punct din vedere, și dintr'însul să privească întregul material și să-l reducă la unitate. Idee minunată, dacă n'am pune la îndoială tocmai punctul de vedere dela care ar pleca cercetătorul literar. Numai cu dovada adevărului acestui punct de vedere se poate primi metoda. Nu mai amintesc că d. *Eckhoff* nu a făcut distincția dintre individ și operă, lucrul care duce la confuziunile de astăzi în ce privește priceperea literară.

În a doua zi a Congresului, d. *Ermatinger* a vorbit în contra istoriei literare redusă la amănunțimi biografice și date, prin comunicarea sa „Ideia în știința literaturii“. Pe d-sa îl preocupă cu deosebire faptul că astăzi între literatura din universități și marele public nu e nici o legătură. Viața lipsește din studiile literare și, din pricina aceasta, nici publicul nu caută să-i dea viață. În afară de aceasta, d-sa caută să facă o deosebire între științele naturale și științele literaturii, punînd accentul pe faptul că, pe cînd în științele naturale trebuie să te ridici dela individ la abstracțiune, în știința literaturii trebuie să te cobori de la abstracțiune, de la idei, la individul numit operă. Sfirșește prin a cere logica sistematică a unei metode clare.

Pe drumul cel bun, în ce privește prima chestiune, d. *Ermatinger* nu are cunoștință că o legătură între public și universitate a isbutit să se facă la București printr'un Institut de Literatură, unde laolaltă, public și studenți, urmăresc mișcarea literară contemporană. În ce privește comparația dintre științele naturale și literatură, d. *Ermatinger* putea să mai adauge multe lucruri interesante. Astfel coborîrea de la abstracție la individ în literatură nu exclude cîtuși de puțin ridicarea de la individ la caracterizarea generală a mai multor opere de acelaș fel: împărțirea operelor după genuri, forme literare și tipuri nu e altceva decît o ridicare dela individ la abstracție.

Deosebiri mari, însă, între metoda descriptivă dintre științele naturale și literatură, ar fi găsit

multe. Una din cele mai caracteristice este faptul că o capodoperă literară prin caracterizare, descriere, clasificare se creiază din nou, crește în volum și se îmbogățește, pe cînd în științele naturale, individul, ca să fie cercetat, trebuie disecat și distrus, pentru a stabili caracterele genului din care face parte.

Profesorul *Nadler* de la Königsberg, în comunicarea sa „Literatură, rasă și popor“, vede în literatură un element de diferențiere între deosebitele grupe etnice ale unui mare popor. Alta e literatura germanilor din America, alta, a celor din Austria, alta, a celor din Prusia de est sau din Transilvania. Nevoiți dar sîntem să studiem aceste diferențieri, prin care se individualizează grupele etnice și să scoatem din ele caracteristice particulare pentru fiecare din ele. Din acest punct de vedere, or'ce producțiune literară, fie cît de modestă, își are însemnătatea ei și constituie o verigă în lanțul care leagă gustul poporului cu acela al umanității. Istoricul literar are datoria să cerceteze acest lanț de producțiune literară într'o istorie a spiritului și să dea un prospect al totalității. Se înțelege ca d. *Nadler* concepe literatura ca o servanță a etnografiei, și nu este vorba de a o pătrunde în adîncurile ei frumoase, studiind capodoperele. Această pătrundere cere deosebirea dintre capodopere și producțiunile literare fără valoare; dar d. *Nadler* nu primește această deosebire și, punînd toată literatura pe acelaș plan, caută să fixeze mai mult caracterele exterioare și obiective,

nu în vederea literaturii, ci în vederea unor concluziuni de natură etnografică. Viața proprie a capodoperelor este lăsată deoparte și, cu dînsa, și isvoarele adînci de încîntare, ce ele o pot da publicului. E o concepție realistă care poate înainta sociologia, dar nu literatura.

Un foarte bun vorbitor în limbă franceză s'a arătat d. *Hankiss*, profesor la universitatea din Debrețin, în comunicarea sa „Literatura, funcțiune vitală“. D-sa a căutat să pună în relief, cu claritate și eleganță, faptul că or'ce producție literară, or'cît de modestă ar fi, contribuie la îmbogățirea sufletească a cititorului. Din acest punct de vedere, literatura face un imens serviciu desvoltării unui popor. Literatura este unul din instrumentele cele mai puternice ale culturii. D. *Hankiss* pleacă tot de la concepția d-lui *Nadler*, dar, în loc să-i dea o întorsătură sociologică, îi dă una psihică. D. *Hankiss* într'un fel are dreptate. Din punct de vedere sufletesc, literatura aduce, în cultura unui popor, foloase incalculabile; dar chestiunea pusă astfel nu e de natură literară, ci culturală. Pentru un cercetător literar nu poate se fie indiferent cu ce literatură trebuie să hrănim poporul. Or'cite foloase culturale ar vedea în literatura de foileton, cercetătorul literar nu poate s'o proslăvească și s'o pună alături de teatrul Shakspearean sau Racinian,—de „Divina comedie“ sau de „Faust“. Literatul trebuie să aibă o măsură a valorii literare, și, în acelaș timp, aspirațiunea ca toate forțele conștiente ale națiunii să se hrănească din produc-

țiunile literare, care întrupează un ideal înalt literar. În acest sens, am vorbit eu, în discuțiunea ce s'a deschis după cuvîntarea d-lui *Hankiss*.

Sînt nevoit să las la o parte comunicările în italienește ale d-lor *Russo* și *C. Pellegrini* din Florența, *L. Sorrento* din Milano. Ele au avut un caracter prea local, și un confrate i-a caracterizat în particular — dacă mi-a permis s'o spui — zicînd că „ils s'entredévorent“. D. *Benedetto Croce* așțat de unele afirmări, a luat cuvîntul, și, din acelaș punct de vedere, și cu aceeași rară vervă caustică, a combătut excesul de filologie și de biografie, pe cînd auditorii surîdeau de imaginile sale fericite. „Domnii biografi — cam așa a zis d-sa — voinđ să înterezeze pe oameni cu poezia unui poet, îi cheamă în jurul lor, în cerc cît mai mare. Și ce le spune? Le spune cum îl chema pe tatăl poetului, pe mamă-sa, dacă fuma după masă cîteo țigare, dacă juca cărți sau nu, și alte multe lucruri de acestea, care, firește, sînt la înălțimea înțelegerii acelui public; dar poezia poetului o lasă pe altă dată, pentru că n'o pot pătrunde nici publicul și poate nici ei“. Cuvîntarea d-lui *Benedetto Croce* a fost ascultată cu multă plăcere, și aplaudată mult de o parte a Congresului.

Tot în această ședință a vorbit d. *Eckhardt*, profesor la Universitatea din Budapesta, despre „Problèmes de la littérature comparée dans l'Europe centrale“. D-sa se pare că știe romînește și cunoaște literatura noastră bisericească (a vorbit de

„Palia de la Orăștie“, pe care a pus-o pe acelaș plan cu poeziile lui *Eminescu*. Tot d-sa a vorbit de colecțiile noastre poporane, punînd la acelaș nivel neprețuitele balade ale lui *Alescandri*, și bucățile lungi și prolixе din colecția lui *G. Dem. Teodorescu*. În acelaș timp, din *Coșbuc*, pe care nu l-a numit, n'a relevat decît partea țărănească, fără să amintească cele trei capodopere ale acestui scriitor: „Nunta Zamfirei“, care reprezintă o sinteză a întregii vieți românești; *Elzorab*, capodoperă a baladei epice, și „Noaptea de vară“, cel mai frumos pastel românesc. Scopul său, amestecînd astfel lucrurile, a fost să arate cît de mare a fost influența ungurească asupra literaturii romîne. Deși, cu ochii, am fost aproape îndemnat de biuroș să iau cuvântul, n'am făcut-o. Ar fi fost să pun într'un relief prea puternic antagonismul între știința romînească și cea ungurească, și o chestie de elementar tact m'a făcut să nu iau cuvântul. Disertația d-lui *Ekhardt* însă ar fi putut fi obiectul celei mai vii critici din punct de vedere științific. Cu deosebire lipsurile istoriei literare și greșelile, pe care ea le poate face, cînd nu e condusă de ideia valorificării, s'ar fi putut pune într'un relief isbitor; dar lucrul acesta nu se poate face la Budapesta, pe malurile Dunării, asupra unui profesor maghiar.

În a treia ședință, — Sîmbătă 23 Maiu — a vorbit d. *Oskar Walzel*. D-sa a disertat despre „Conținut și înfățișare în opera artistică a poetului“ („Gehalt und Gestalt în Kunstwerk des Dichters“).

- 430360 -

Conferința sa ne-a ținut sub farmecul graiului său timp de o oră. Ea poate fi pusă alături de cuvântările d-lui *Baldensperger*, admirabile prin forma elegantă și prin gândire. D. *Walzel* ne-a dat un model de grăire în limba germană, distinsă, conturată, caldă și chiar dulce. Ceeace-l preocupă pe marile învățat este caracterizarea poetului prin trăsături individuale și esențiale. Caracterizarea unui poet e dificilă. Incercarea lui *Erich Schmidt* de a o face cu propriile cuvinte ale poetului este una din cele mai isbutite; dar metoda ce o preconizează d. *Walzel*, pare și mai bună. Anume d-sa recomandă să se ia din doi sau mai mulți poeți pasagii asemănătoare și să se stabilească, din cercetările lor, diferențele. Aceste diferențe — după cum dovedește cu exemple luate din scriitorii *Felix Dahn*, *Gustav Frenssen*, *Hans Friedrich Blunck* și *Alfred Döblin* — se văd nu numai în modul de exprimare (*Gestalt*) dar și modul de concepere al materialului (*Gehalt*).

D-sa mai face observațiunea că nu trebuie să confundăm ideile personale ale poetului cu acele ale personajilor sale, și îndreptățește protestarea lui *Ibsen* în contra aceluia, care i-au pus pe seamă idei, ce nu erau decît imagini necesare pentru întruparea personajilor din dramele sale.

Cu tot respectul datorit unei atît de înalte personalități, luînd cuvîntul, am îndrăsnit să fac observațiunea că ceeace caracterizează un poet nu este nici forma (*Gestalt*) nici fondul (*Gehalt*) ci ceeace face ca materia uneia și materialul celei-

lalte să devină formă și fond. Căci fondul nu e fond, nici forma, formă, pînă ce mai întâi nu intervine un al treilea element, elementul mistic al armoniei. Numai acest element preface materia în formă și materialul în fond, și, numai după ce intervine el, materia ia numele de formă și materialul numele de fond.

Recunoașterea acestui de-al treilea element, descoperire a Integralismului, duce însă la recunoașterea că fondul nu e, cum credeau *Hegel* și *Vischer*, de natură sufletească, ci de natură psihofizică sau mistică.

E un lucru care trebuie cu deosebire meditat; și, într'o conversație particulară, pe cînd făceam excursia pe Dunăre oferită de municipalitatea Budapestei, d. *Walzel*, cu amenitatea ce-l caracteriză, a făgăduit că va cerceta lucrul, luîndu-se nu numai după memoriul citit la Congres, ci și după broșura „Le systhème philosophique de l'Intégralisme (Les principes)“, pe care am avut cîntea să i-o înmînez.

În ce privește caracterizarea poezilor, ea poate fi făcută și după indivizi, dar atunci poate servi numai istoriei. Pentru literatură, cerința capitală este de a caracteriza, nu indivizii creatori, ci capodoperele lor, de a le individualiza prin această caracterizare, cu scopul, pe de o parte, de a le scoate în relief originalitatea, iar, pe de alta, de a le arăta notele, care o înfrățesc cu alte capodopere și pot forma cu ele categorii, fie ca forme literare, fie ca genuri literare, fie ca tipuri literare. Căci capodopera nu e capodoperă prin însușirile individuale

ale poetului, nici pentru interesul ce-l poate prezenta din punct de vedere psihologic și social, ci numai prin însușirile sale estetice, prin originalitatea ei, prin frumusețea ei.

Intr'o formă viguroasă, urmează comunicarea d-lui L. L. *Schücking*, renumit profesor la Universitatea din Leipzig, despre „Soziologie und Litteratur“. Punctul său de vedere este analog cu al d-lui *Nadler*, dar, în loc să facă etnografie face mai mult sociologie, căutînd să îndrepteze studiul literaturii spre legătura dintre opera și public. Ce-a primit publicul mai bine și ce mai rău? Și pentru ce? Ce curbă, din acest punct de vedere, cuprinde operele produse în anume timp? Precum se vede, d. *Schücking* nu admite alt criteriu decît gustul publicului și dă astfel precădere operelor, care, deși fără valoare, s'au bucurat de favoarea lui. După acest criteriu dramele unui *Kotzebue* sînt mult mai însemnate decît capodoperele „Ifigenia în Taurida“ și „Torquato Tasso“ de *Göthe*, care n'au putut fi impuse prin reprezentare. Firește, că, dacă luăm, ca punct de plecare, sociologia, d. *Schücking* are dreptate să cerceteze raportul dintre public și literatură, cum poate să cerceteze și alte raporturi, ca d. ex: raportul dintre public și mode, dintre public și religie, etc. Dar, or'cît de interesantă a fost expunerea d-lui *Schücking*, fapt e că d-sa a pledat mai mult pentru drepturile sociologiei decît pentru cele ale literaturii. Literatura trebuie studiată ea în ea. Ea n'are o viață istorică, reală, pipăită, ca alte lucruri fizice ale naturii; ci o viață estetică,

ireală, mistică, pentru care trebuie mijloace speciale pentru a o înțelege. Viața istorică e una. Ea se petrece în timp, spațiu și cauzalitate. Viața estetică e alta, și n'are din spațiu, timp și cauzalitate decât elemente convenționale. Nu pot fi amestecate una cu alta, fără să nu se provoace confuzie.

După d. *Schücking*, vorbește d. *Cysarz*, întrebunțînd o formă nouă, dar cam abstractă, despre „Poezie, istorie și istoria poeziei“. D-sa atacă metodele filologice, biografice și statistice și semnalează lumii noua prefacere a studiilor literare. Această refacere, zice d-sa, este analoagă cu aceea a reînvierii studiilor clasice în epoca renașterii. În adevăr, lăsînd pe individul-poet la o parte, și studiindu-i, cu crîncenă osîndie, adîncul operelor, dăm de o viață nouă care poate purifica conștiințele de toată rugina scrierilor fără valoare.

Wir haben — zice D-sa — das Werk der furchtbassten Menschheitsgewalten durchgeschritten, wir wollen ihnen fortan aufs schärfste blicken, sie auf dem Forum sehen und nicht in Geheimkabinetten und-akten ahnen. Wir wolen auch die stärksten (und zugegeben, gefährlichsten) Mächte der Geistesgeschichte nicht in Archiven verwahrt, sondern im Ring der europäischen Vernunft erforscht, und nötigenfalls gebändigt werden“.

Dacă ar fi înlocuit „Mächte“ și „Menschheitsgewalten“ cu „capodoperele artei și literaturii“, d. *Cysarz* ar fi fost unul din susținătorii Integralismului. Și cam așa a și avut aerul să facă, cînd a

criticat școala secundară de astăzi și-i i-a recomandat să înceapă studiul literaturii nu cu „Hildebrandlied“, ci cu *Gerhardt Hauptmann*. Cuvintele D-lui *Cysarz* : „*Die Dichtungen selbst der verstorbenen Autoren, verstehn wir nur, sofern sie uns lautere Gegenwart werden*“ sînt surori cu dictonul Integralismului : „Trebue să studiem capodoperele, pentru că numai ele pot vorbi prezentului“.

După amiază a vorbit d. *Ascoli* ; iar după domnia sa a vorbit d. *Folkierski*, vicepreședintele Congresului și profesor la Universitatea din Cracovia, avînd de temă întrebarea : „Literatură comparată sau Istorie literară națională ? . Din păcate, oboseala celor trei comunicări în limba germană de dimineața, m'a împiedicat să ascult pe d. *Ascoli* și nici întreaga comunicare a d-lui *Folkierski*. La sfîrșitul conferinței d-sa s'a pronunțat pentru multiplicitatea metodelor, confundîndu-se metoda cu procedeele.

Orice știință are, impusă de obiect, o anume metodă ; dar pentru a ajunge la rezultate, trebue aplicate diferite procedee. Mulțimea procedeeelor nu infirmă însă unitatea metodei.

După d. *Folkierski*, trebuia să urmeze d. *Ezio Levi* de la Napoli. A urmat însă d. *Paul von Tieghem* vorbind despre „La littérature générale“. D-sa, preocupat de laturea istorică-psihologică a literaturii, a scos în relief marele interes ce trebue să prezideze la studiul influențelor marilor personalități, cum a fost influența unui *Voltaire* și unui *Jean Jacques Rousseau* asupra spiritelor europene.

Evident aceste influențe au fost imense și în toate țările Europei. (*Tolstoi* nu, de decît *Jean Jacques Rousseau* îmbrăcat rusește). Dar aci nu e vorba atît de literatură, cît de influența unui spirit asupra altui spirit. Fără să micșorăm cîtuși de puțin importanța problemei, nu prin rezolvarea ei se poate înainta studiul literaturii

Cu aceasta s'a încheiat comunicările, rămînînd ca a patra zi să se discute tezele generale și să se ajungă la concluziune.

În această zi, Duminică 24 Maiu, d. *Baldensderger* a dat cuvîntul rînd pe rînd D-lor *Ben-detto Croce*, *Ascoli*, *Cohler*, *Marcovici*, mie și altora.

Și aci o chestie personală.

A doua zi după ce mi-am citit *Memoriul*, unul din membrii Congresului, d. *Cohler*, a căutat să-i micșoreze efectul, luînd cuvîntul și susținînd că, dintre memoriile citite, singur memoriul D-lui *Fay* și expunerea domnului *Eckhoff* ar fi fost în sentimentul Congresului. Tot așa la discuțiunea din ziua a patra, acelaș membru al Congresului, ridicîndu-se în contra unității metodei, ce fusese susținută de mine, a căutat, pe un ton indignat și sarcastic, să infirme ideia unității metodei, susținînd că metoda poate prea bine să depindă de o digestie mai bună sau mai rea a cercetătorului. Fi-rește că aceste aserțiuni nu și-au produs efectul dorit decît într'o parte, oarecum afiliată, a Con-

gresului. Eu n'am găsit de cuviință să răspunz la aceste atacuri aproape personale, și astfel președintele Congresului a putut, în rezumatul ce-a făcut, să nu le mai releve.

În această discuțiune, pe lângă d. *Cohler* și pe lângă *Marcovici*, care a cerut o explicație de detaliu, a vorbit d. *Benedetto Croce*, susținând că istoricii literari studiază autori sau opere, fără să se întrebe dacă au valoare sau nu. Ei nu-și dau seama, zice d-să, că trebuie să se ocupe numai de adevărata literatură, care este *poezia*. Această vedere, pe care o are și Integralismul, a trebuit să fie susținută și de mine căutînd să arăt că literatura este de mai multe categorii și că aceste categorii se deosebesc după caracteristice sigure. Astfel am arătat că literatura este, ori poezie, ori literatură propriu zisă, ori ideologie; că în anume cazuri, pe care le-am precizat, în toate aceste categorii se găsesc capodopere, dar capodoperele poeziei, prin obiectivitatea lor plastică, sînt mult mai presus decît literatura propriu zisă și ideologia.

În al doilea rînd am luat cuvîntul, pentruca să arăt, încă o dată, că o singură metodă poate duce la rezultate sigure și surprinzătoare: metoda tripartitei, care are alt fundament decît tripartiția hegeliană. Capodopera e un product ce răsare din adîncul conștiinței, care în mod necesar e tripartită. La cuvîntul de „capodoperă“ un membru al Institutului, un italian, s'a ridicat indignat spunînd într'o franțuzească stricată că „ce ai'ta capodoperă și capodoperă?“

Răspunsul a fost că d. *Baldensperger*, făcînd

rezumatul discuțiilor, a afirmat că cei doi poli ai Congresului au fost memoriul d-lui *Nadler* în direcția realistă și memoriul meu în direcția idealistă. Iar d. *Paul van Tieghem*, secretarul Congresului, a formulat, ca unul din dezideratele esențiale ale Congresului, ca cercetătorii literari în lucrările lor să dea precădere capodoperelor. D. *Baldensperger* a mers și mai departe și a citit o listă de marii poeți, asupra capodoperelor cărora trebuie să se îndrepte atențiunea literatorilor. Intre acești mari poeți a fost pus și *Eminescu* nostru.

Cu aceasta s'a sfârșit „Primul congres de istorie literară“. Ceeace mai rămîne de făcut, este o largă corespondență cu reprezentanții mai de seamă ai noului curent, pentru a aduce pe toți cercetătorii la acelaș nivel și, dacă se poate, la aceeași metodă.

Nu pot sfîrși această dăre de seamă fără să amintesc că reprezentarea Romîniei la acest Congres s'a făcut cu ajutoarele ce au fost puse la dispoziția „Institutului de Literatură“, de către „Banca Națională“, ziarul „Universul“ și „Banca Marmorosch Blank“, — cărora le aducem aci toată mulțumirea.

VERIFICAT
2017

1861
ROMANIA